

Economisch-Statistische Berichten

Leeftijdsverlenging en arbeidsgeschiktheid

★

Prof. Dr C. Campagne

Het wetsontwerp Algemene Ouderdoms-
verzekering

Regeling en financiering

★

Dr W. L. Valk

Volbezetting

★

Drs M. J. Schut

Ontwikkeling van de woningbouw van
1950 tot en met 1954

★

G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.

Surinaamse kanttekeningen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

40e JAARGANG

No 1989

WOENSDAG 27 JULI 1955

Het beheer van pensioenfondsen

Beheerders van pensioenfondsen dragen een grote verantwoordelijkheid. Hun taak wordt aanmerkelijk verlicht indien zij gebruik maken van de adviezen van ons gespecialiseerde

Bureau voor Pensioenfondsen

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

vacatures

Bij de afdeling Statistiek van de Gemeentelijke Woningdienst te Amsterdam kan worden geplaatst een

ADJUNCT-CHEF VAN DE STATISTIEK

Deze functionaris zal worden belast met de dagelijkse leiding van de afdeling, voornamelijk op het gebied van de woningstatistiek en alles wat met het woningvraagstuk verband houdt.

Reflectanten dienen academisch gevormd te zijn, dan wel in het bezit te zijn van een diploma H.B.S. met 5-jarige cursus of diploma Gymnasium, waarbij zij bovendien de akte M.O. Staathuishoudkunde en Statistiek dienen te bezitten.

Enige jaren arbeid op statistisch gebied strekt tot aanbeveling.

Salarisgrenzen f 6926.04 — f 8834.03.

Salarisverhoging per 1 Juli 1955 is in voorbereiding.

Kindertoelage volgens gemeentelijke regeling.

Aanstelling geschiedt in tijdelijke respectievelijk vaste dienst. Uitvoerige sollicitaties onder No 203 WD. binnen 10 dagen na het verschijnen van deze oproep te zenden aan de Directeur der Gem. Personeelsvoorziening Sarphatistraat 92, Amsterdam-C.

(Zie vervolg Vacatures op pag. 679, omslag.)

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen

ACCOUNTANT

RIVA N.V. te Amsterdam zoekt, ter assistentie van de Hoofddirectie, een

ACCOUNTANT- BEDRIJFSECONOOM

lid NIVA of VAGA. Leeftijd bij voorkeur 30 - 35 jaar. Eigenhandig geschreven sollicitaties, vermeldende bijzonderheden omtrent opleiding en ervaring, vergezeld van recente pasfoto, worden ingewacht bij de Raad van Commissarissen Riva, Westzijde 30, Zaandam.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheck-rekening 260.34.
Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

No. 1977: f 2,—

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie houdt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

Leeftijdsverlenging en arbeidsgeschiktheid

Ten tijde van het Romeinse keizerrijk bereikten de Europeanen gemiddeld een leeftijd van om en nabij 30 jaar, een gemiddelde, waarin zich gedurende de daaropvolgende 1500 jaar geen noemenswaardige veranderingen voordeden. Thans heeft een pasgeboren baby, indien hij het levenslicht aanschouwt in West-, Midden- of Noord-Europa, in Amerika, Australië of Israël, gemiddeld 68 à 69 levensjaren voor de boeg. In de overige gebieden der wereld wordt de mens minder oud: in India bijv. bedraagt de gemiddelde levensduur ongeveer 32 jaar. Ook hier doet zich echter een leeftijdsverlenging voor, want in het eerste decennium van deze eeuw werden de inwoners van India in doorsnee niet ouder dan 23!

De zich voordoende verlenging van het biologisch leven behoeft, naar „Wochenbericht” van 1 dezer opmerkt, geen even grote vermeerdering van het aantal jaren, dat aan het arbeidsproces wordt deelgenomen — kortheids-halve voortaan de arbeidsperiode genoemd — tot gevolg te hebben. Immers, de benedengrens der arbeidsperiode vertoont een tendentie naar boven te verschuiven, vnl. als gevolg van de meerdere scholing, die de maatschappij van thans vergt. Weliswaar verplaatst ook de bovengrens der arbeidsperiode zich in opwaartse richting, maar deze verplaatsing biedt geen overcompensatie voor de verschuiving van de benedengrens in die mate, dat de verlenging van het biologisch leven ten volle aan de arbeidsperiode ten goede komt. In de Verenigde Staten bijv. is het biologisch leven gedurende de eerste helft dezer eeuw met 17,3 jaar verlengd, de arbeidsperiode met niet meer dan 9,8 jaar.

De factoren, die voor het achterblijven van de verlenging der arbeidsperiode bij die van het biologisch leven verantwoordelijk zijn, zijn van uiteenlopende aard. Velen trekken zich uit het arbeidsproces terug, hetzij omdat zij een welvaartspeil hebben bereikt dat hun zulks mogelijk maakt, hetzij als gevolg van de uitbreiding der vrijwillige dan wel verplichte ouderdomsverzekering. Anderen daarentegen moeten hun werkkring opgeven in verband met vermindering hunner arbeidsgeschiktheid. Het spreekt uiteraard vanzelf, dat, naarmate de gemiddelde levensduur het biologisch bereikbare maximum dichtert, het aantal personen, dat, om welke reden dan ook, de arbeidsperiode beëindigt vóór hun

overlijden, een tendentie tot toenemen vertoont.

De laatste tijd doet zich in dezen een verschijnsel voor, dat „Wochenbericht” met enige zorg signaleert. Uit gegevens van het „Verband Deutscher Rentenversicherungsträger” is nl. gebleken, dat in de jaren 1950 tot 1952 60, resp. 83 pCt der nieuwe rente-uitkeringen aan mannen, resp. vrouwen *als gevolg van arbeidsgeschiktheid* moest worden gedaan vóór de 65-jarige leeftijd, dus vóór de leeftijd waarop deze personen normaliter recht op uitkeringen zouden hebben gehad. De vooroorlogse percentages voor mannen en vrouwen — betrekking hebbend op de Invaliditeitsverzekering — bedroegen resp. 42,4 en 45,7. Zelfs indien men zich voor ogen houdt, dat de gevolgen van de oorlog in de periode 1950-1952 nog niet geheel overwonnen waren, dat de uitkeringen sedert 1949 reeds geschieden bij een arbeidsgeschiktheid van 50 pCt, tegen 66 2/3 pCt vóór de oorlog en dat tegenwoordig vele belemmeringen, die vroeger de verzekerden bij het verzoek om rente-uitkeringen in de weg stonden, niet meer gelden, geven de genoemde cijfers aanleiding tot bezorgdheid. Niet alleen met het oog op de gezondheidstoestand der werknemers, maar mede met het oog op de financiële consequenties, die het eerder optreden der arbeidsgeschiktheid met zich brengt.

„Wochenbericht” schuift het hierboven gesignaleerde verschijnsel min of meer in de schoenen der medische wetenschap. Deze is er nl. in geslaagd in vele gevallen de patiënten van de dood te redden, maar is niet in staat geweest hun volledige arbeidsgeschiktheid te behouden. Men dient echter te bedenken, voegt het blad er zeer zakelijk aan toe; dat de patiënten, indien de wetenschap minder ver zou zijn voortgeschreden, overleden zouden zijn, hetgeen voor de verzekeringmaatschappijen uitkeringen aan nabestaanden met zich zou hebben gebracht. Daar de eerder optredende arbeidsgeschiktheid zich, naar genoemd blad weet te melden, ook in andere landen manifesteert, is een discussie op nationaal of internationaal niveau, die ten doel heeft — door middel van gezondheidsmaatregelen, verkorting van de arbeidstijd e.d. — behoud der arbeidsgeschiktheid en bescherming der arbeiders tegen de toenemende gevaren, die hen naar lichaam en geest bedreigen, te bewerkstelligen, van grote betekenis.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Leeftijdsverlenging en arbeidsgeschiktheid	667	Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B.Sc., Ps. D.	677
Het wetsontwerp Algemene Ouderdomsverzekering; regeling en financiering, door Prof. Dr C. Campagne	669	Mededelingen voor economen	678
Volbezetting, door Dr W. L. Valk	671	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	678
Ontwikkeling van de woningbouw van 1950 tot en met 1954, door Drs M. J. Schut	673	Grafieken:	
		Lopende rekening in U.S.A.-dollars	679
		Lopende rekening in E.B.U.-dollars	679

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELLEN VAN DEZE WEEK

Prof. Dr C. CAMPAGNE, Het wetsontwerp Algemene Ouderdomsverzekering; regeling en financiering.

In dit artikel wordt allereerst een globaal inzicht in de geprojecteerde ouderdomsverzekering gegeven, waarna wordt stilgestaan bij de financiering. In beginsel is voor de financiering het zgn. omslagstelsel gekozen, waarbij de jaarlijkse lasten worden gedekt uit hoofde van premie. Door afronding van het premiepercentage naar boven wordt een veiligheidsmarge verkregen, welke betekenis heeft ter opvang van ongunstige afwijkingen. In beginsel geschiedt de financiering zonder accumulatie van kapitalen. Bij stationnaire toestand bestaat daartoe ook niet de noodzaak. Als gevolg van conjunctuurschommelingen en de verandering van de bevolkingsopbouw in verband met de veroudering der bevolking is de toestand van de Nederlandse gemeenschap niet stationnair. Bij conjunctuurinzinking zal een verlaagde premieontvangst optreden, die veelal niet gecompenseerd zal worden door de verlaging, welke de pensioenen door de toepassing van de loonindex zullen ondergaan. Onder die omstandigheden zal men genoodzaakt zijn het premiepercentage te gaan verhogen in een tijd, die economisch gezien ongunstig is. Als gevolg van de veroudering der bevolking zullen de premiebijdragen voor 1981 een verhoging moeten ondergaan, welke t.o.v. 1951 op een 30 pCt kan worden geschat. Bij de aanvaarding van een vaste rente, variërend met de loonindex, weet men niet tot welke consequenties dit systeem leidt. Volgens schr. zou het beter zijn bij deze algemene sociale verzekering niet uit te gaan van de rente en op grond daarvan de benodigde premie vast te stellen, doch tot vaststelling van de premie over te gaan en hieruit de rente te berekenen. Dit betekent weliswaar, dat de ouden van dagen een mindere garantie krijgen op een vast bedrag, doch daartegenover staat, dat de gemeenschap geen eventueel boven haar economische macht uitgaande verplichtingen aanvaardt, waarop force majeure toch moet worden teruggekomen.

Dr W. L. VALK, Volbezetting.

Nederland is tegen het arbeidsp plafond gestoten. Dit betekent, dat c.p. van een sterke productiegroei slechts sprake kan zijn voor zover ieder jaar een nieuw arbeidscontingent levert. Het kan ook betekenen, dat een deel van het kapitaal geen emploi vindt, hetgeen via een storing van de geldomloop een deflatoir effect kan hebben. Van deflatie is door andere oorzaken in ons land niet veel te bemerken. Er is echter nog een gevaar in deze toestand. Veronderstel, dat de absolute uitbreidingsgrens bereikt zou zijn; dan valt alle vraag, die op uitbreiding van het productie-apparaat is gebaseerd, weg. Wanneer geen nieuwe vindingen worden geïntroduceerd schrompelt het dynamische deel van de vraag, dat bij sommige bedrijfstakken zeer aanzienlijk is, in. Op grond hiervan wil men wel eens een economische terugslag voorspellen. Schr. stelt de vraag of een ineensstorting kan worden voorkomen. Bij de bespreking van deze kwestie komen drie vragen naar voren: 1. moet de geschetste toestand een crisis veroorzaken; 2. zal het gestelde probleem zich werkelijk zo voordoen als is verondersteld, of zijn er compenserende factoren en 3. zijn de gevaren te vermijden? Volbezetting is ongetwijfeld een gunstig verschijnsel, dat, indien begrip aanwezig is voor de oorzaken van bepaalde

moelijkheden, niet tot een crisis behoeft te leiden. Een grote moeilijkheid is echter, er tijdig achter te komen of een teruggang van de kapitaalgoederen producerende industrieën slechts de terugslag is van volbezetting, of meer. Wat de tweede vraag betreft, wijst schr. op het aanwezig zijn van compenserende factoren. T.a.v. de derde vraag wordt er op gewezen, dat de toestand niet zonder gevaar is, doch dat dit gevaar met gezamenlijke inspanning is te vermijden: Het eerstnodige is, dat men begrijpt dat wat gebeurt t.g.v. volbezetting, goed is. Voorts moet worden gelet op de ontwikkeling van de gemiddelde winst, terwijl kwetsbare bedrijven de geschetste ontwikkeling moeten leren voorzien. Ten slotte dient een deflatoir effect te worden vermeden.

Drs M. J. SCHUT, Ontwikkeling van de woningbouw van 1950 tot en met 1954.

Nadat schr. in het kort de invloed op de woningbouw heeft aangeduid van het seizoen, de bouwmaterialenvoorziening, andere bouwwerken dan woningen en complexenbouw gaat hij het verloop na van de begonnen woningen, voltooide woningen, woningen in uitvoering en de bouwtijd in het licht van het economisch verband tussen deze factoren, zoals dit in een vorig artikel werd uiteengezet. In verband met de huidige opeenhoping van woningen in uitvoering in de laatste stadia van uitvoering en de relatief sterke vertraging van het bouwtempo in die stadia, wordt betoogd, dat eventuele additionele maatregelen tot versnelling van het bouwtempo vnl. betrekking moeten hebben op die arbeidscategorieën, welke in die stadia benodigd zijn.

— SOMMAIRE —

Prof. Dr C. CAMPAGNE, Le projet de loi Assurance contre la Vieillesse Générale; réglementation et financement.

Dans cet article on donne un aperçu de l'assurance contre la vieillesse projetée. Le financement se produit en principe sans accumulation des capitaux. Pendant une régression conjoncturelle et comme suite du vieillissement de la population ce système de financement s'attire des difficultés. L'auteur propose une réglementation modifiée de l'assurance.

Dr W. L. VALK, Plein emploi.

Les Pays-Bas ont atteint le plafond de plein emploi. L'auteur se demande si cette situation aura pour suite une crise. Il est d'avis qu'une situation de plein emploi est favorable, quoiqu'elle ne soit pas sans danger. Ce danger est évitable avec des efforts coordonnés.

Drs M. J. SCHUT, Le développement de la construction d'habitations 1950-1954.

Après avoir analysé le développement de la construction d'habitations l'auteur démontre que des mesures éventuels, pour accélérer le mouvement de la construction doivent se rapporter aux catégories de travail, qui sont nécessaires pour les dernières phases de la construction.

Het wetsontwerp Algemene Ouderdomsverzekering

Regeling en financiering

De regeling.

Wat het voorwerp der verzekering betreft, wordt bij de Algemene Ouderdomsverzekering uitsluitend ouderdomspensioen verzekerd ter hoogte van f 804 per jaar, ingaande op 65-jarige leeftijd, met dien verstande dat het ouderdomspensioen van een echtpaar ingaat op het tijdstip waarop de man de 65-jarige leeftijd bereikt, terwijl de rente voor een echtpaar niet het tweevoud van f 804 bedraagt, doch gereduceerd wordt tot f 1.338 per jaar.

Wij kunnen ons nu het volgende schematische model van deze verzekering maken. Gaan wij er van uit dat het gemiddelde leeftijdsverschil van de gehuwde man op 65-jarige leeftijd met de echtgenote 3 à 4 jaar is (de vrouw jonger) dan ontvangt in feite de gehuwde vrouw op gemiddeld zeg 62-jarige leeftijd een gereduceerd ouderdomspensioen, dat verhoogd wordt tot het normale bedrag zodra de man overleden is.

Schematisch is dus de geprojecteerde ouderdomsverzekering een verzekering van een eenheidsbedrag van f 804 voor iedereen, ingaande op 65-jarige leeftijd, behoudens voor de gehuwde vrouw die gemiddeld eerder in het genot der evenwel gereduceerde rente wordt gesteld.

Uiteraard is hiermede slechts een model geschetst ter verkrijging van een inzicht omtrent de doelstelling der algemene verzekering. Men zou het model ook zo kunnen verstaan: geregeld wordt voor iedere ongehuwde op 65-jarige leeftijd een eenheidsrente, welke voor de op 65-jarige leeftijd gehuwde man verhoogd wordt, terwijl zijn weduwe recht krijgt op een weduwepensioen ter grootte van de eenheidsrente.

Men heeft voorts deze Algemene Ouderdomsverzekering in beginsel als een verzekeringsregeling opgezet; immers, de uitkeringen zijn gebonden aan de premiebetaling. Met name is de premie verschuldigd over de periode van in het algemeen actieve werkzaamheid, hier genomen van 15 tot 65 jaar, waarbij een reductie op de normale ouderdomsrente plaatsvindt, indien de betrokkene gedurende een zeker aantal jaren van de betreffende periode niet verzekerd is geweest, hetgeen zich kan voordoen indien de betrokkene in het buitenland werkzaam is geweest, dan wel indien de verschuldigde jaarpremie niet is voldaan.

In algemene trekken voldoet een aldus geconstrueerd tweezijdig contract aan het begrip verzekering. Tegenover de premiebetaling, afhankelijk van het in leven zijn, staat nl. de uitkering, eveneens afhankelijk van het in leven zijn. Het doet hierbij niet ter zake of de premie in individuele zin beschouwd equivalent is met de uitkering. Dit is bij deze verzekeringsvorm dan ook in genen dele het geval, aangezien een voorlopig voor 5 jaar vastgesteld gelijk percentage van het inkomen als premiebedrag moet worden opgebracht, onafhankelijk van de leeftijd van toetreden. De verzekerden zijn globaal gesproken de ingezetenen tussen de 15- en 65-jarige leeftijd. Ook de gehuwde vrouw is als verzekerde te kwalificeren; haar verzekering is gekoppeld aan de premiebetaling door de man. Betaalt de man tijdens de huwelijksperiode de door hem verschuldigde premie, dan wordt automatisch voldaan aan de voorwaarde voor een eventueel ouderdomspensioen voor de vrouw, indien vóór de 65-jarige leeftijd

der vrouw hetzij de man is overleden, hetzij een echtscheiding wordt uitgesproken en zij dus op 65-jarige leeftijd het ouderdomspensioen claimt.

Het maximum bedrag, waarover premie geheven wordt, bedraagt f 6.000. Voor dit bedrag wordt uiteraard het inkomen van de gehuwde vrouw geteld bij dat van haar echtgenoot.

Het bedrag der ouderdomsrente is, zoals gezegd, f 1.338 per jaar voor de gehuwde man. De gehuwde vrouw ontvangt als regel geen eigen ouderdomsrente; indien zij echter op 65-jarige leeftijd ongehuwd was en nadien huwt met een man ouder dan 65 jaar blijft haar ouderdomsrente doorlopen. Man en vrouw hebben dan beiden een rente van f 804 per jaar.

Huwt zij evenwel met een man jonger dan 65 jaar, die op 65-jarige leeftijd een ouderdomsrente kan claimen, dus bij in leven zijn van beiden een rente als gehuwde man, dan vervalt haar ouderdomsrente bij het huwelijk.

Deze rentebedragen zijn onderhevig aan veranderingen indien de loonindex varieert. Hiermede wordt een koopkrachtelement aan de rente verbonden, dat impliciet ook in de premiebetaling verweven is, omdat deze premie aan het inkomen is gekoppeld.

Tot zover is de regeling beschreven voor een toestand van volle werking, met als voorwaarde het verzekerd zijn vanaf de 15-jarige leeftijd.

Eerst indien de groep der 15-jarigen bij het inwerking-treden der wet geheel uitgestorven is, dus na 85 jaar, wordt deze toestand bereikt. Immers, nadien is iedere generatie tot de regeling togetreden op 15-jarige leeftijd. Deze periode van 85 jaar is de overgangperiode. Men heeft nu bij de wet de fictie ingevoerd, zij het met enige beperking, dat de toestand van volle werking bij het inwerking-treden der wet reeds is bereikt.

Met name worden personen boven de 15-jarige leeftijd voor zover zij Nederlander zijn en voor zover zij gedurende de laatste 6 jaar voor het bereiken van de 65-jarige leeftijd binnen het Rijk hebben gewoond, geacht vanaf de leeftijd van 15 jaar en de leeftijd bij het inwerking-treden der wet verzekerd te zijn geweest.

Dit betekent voor de ouder dan 65-jarigen, dat voor zover deze voldoen aan de hierboven omschreven criteria, deze onmiddellijk in het genot van rente worden gesteld.

De financiering.

Zoals reeds gezegd wordt een voor 5 jaar vastgesteld percentage van het inkomen als premie geheven via de belastingdienst. Dit percentage is op een zodanige hoogte berekend, dat dit de waarschijnlijke lasten van de verzekering kan dekken. In beginsel is dus hiermede gekozen voor het zgn. omslagstelsel, waarbij de jaarlijkse lasten der verzekering gedekt worden door de jaarlijkse baten uit hoofde van premie. Wordt het desbetreffende percentage nu met een veiligheidsmarge vastgesteld dan betekent dit dat er enig overschot zal zijn, welk overschot dan in het te creëren Ouderdomsfonds blijft. Eventuele overschotten, welke verkregen worden, fungeren nu als een reserve, welke kan worden aangesproken indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven. De bedoeling is zeker niet dat men uit dezen hoofde een zeer aanzienlijke reserve zal willen opbouwen. Maar de techniek van de

financiering van deze verzekering brengt met zich, dat men over een schommelfonds moet beschikken, teneinde regelmatig aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Wat toch is het geval?

Uit de statistiek van de bevolking, onderscheiden naar geslacht en leeftijd, kan men de vermoedelijke uitkeringen welke verschuldigd zullen zijn over de eerste 5-jaarlijkse periode berekenen. Eveneens kan men een schatting maken van de vermoedelijke administratiekosten over deze periode. Het totaal dezer bedragen geeft aan de vermoedelijke lasten over deze periode. Daarnaast kan men een schatting maken van het premie-inkomen, indien 1 pCt van het inkomen (maximum van het inkomen f 6.000) wordt gevorderd. Eveneens kan men de berekening maken van 1 pCt van bedoeld premie-inkomen over de eerste 5 jaren. Het quotiënt van de lasten en 1 pCt van het inkomen over deze periode is dan het gevraagde premiepercentage. In het algemeen zal men dit percentage afronden naar boven om zodoende een veiligheidsmarge te verkrijgen. Het verschil tussen het werkelijk premie-inkomen over het eerste jaar en het uitgekeerde bedrag plus de administratiekosten, welke de uitvoering der verzekering met zich brengt, is dan het overschot dat moet worden gereserveerd.

Onder normale omstandigheden is na 5 jaar een reservefonds aanwezig ter grootte van de veiligheidsmarge begrepen in het premie-inkomen over die 5 jaar. Deze veiligheidsmarge heeft betekenis ter opvang van ongunstige afwijkingen, hetzij doordat de te betalen pensioenen hoger zijn dan waarop gerekend is, hetzij doordat het premie-inkomen lager is dan verondersteld hetzij door beide omstandigheden tezamen.

Indien de conjunctuur zich bijv. in ongunstige zin zou wijzigen heeft dat tweërlei invloed. Verandert nl. bij die conjunctuurwijziging de loonindex met meer dan 3 pCt (en bij ongunstige conjunctuur zal de loonindex verminderen) dan heeft een herziening van de rentebedragen plaats en wel in die zin dat deze rentebedragen op een lager niveau worden vastgesteld. De werkelijke uitkeringen zullen dus uit dezen hoofde lager zijn dan de geschatte uitkeringen. Daarnaast heeft evenwel een verandering van het premie-inkomen plaats, omdat bij ongunstige conjunctuur door het optreden van werkloosheid het inkomen zal verminderen, terwijl voor de nog in het arbeidsproces betrokkenen het inkomen eveneens zal verminderen. Met andere woorden, het totaal premie-inkomen zal een vermindering ondergaan. Indien deze vermindering meer is dan de vermindering van het verschuldigde rentebedrag, kan de exploitatie dus een tekort geven, welk tekort dan zal moeten worden opgevangen door het gecreëerde reservefonds.

Men kan zich nu de vraag stellen, of deze wijze van financiering wel de meest geëigende vorm is om aan de verplichtingen, welke uit hoofde van deze verzekering ontstaan, blijvend te kunnen voldoen. In beginsel geschiedt deze financieringsvorm zonder accumulatie van kapitalen, immers de schommelreserve zal men in het algemeen laag willen houden. Deze vorm van financiering baseert zich nu op het continuïteitsbeginsel. Men gaat er hierbij van uit dat de Nederlandse gemeenschap voor de thans aanwezige ouden van dagen lasten op zich neemt en jaarlijks de daaruit voortvloeiende rentetermijn betaalt zonder enige reservering voor de termijnen welke daarna verschuldigd zijn noch voor de nieuwe renten die aan de dan 65-jarigen worden toegekend. Men neemt dus hierbij aan dat deze lasten betaald kunnen worden uit het inkomen van de actieve groep, welke dan aanwezig

zal zijn. Indien wij nu te maken zouden hebben met een stationnaire toestand, dus met een bevolking welke naar totale omvang en naar leeftijdsopbouw en naar inkomen zich niet wijzigt, betekent dit dat de jaarlijkse lasten gelijkblijvend zijn, terwijl ook het inkomen van de groep, welke deze lasten moet financieren, onveranderd blijft. Met andere woorden, een vast premiepercentage zou bij voortdurende voldoende zijn ter financiering van de verzekering.

Uit hoofde nu van het feit, dat de huidige generatie bereid en in staat is de jaarlasten op te brengen, concludeert men dat ook een volgende generatie deze bereidheid en potentie zal vertonen ten aanzien van de dan aanwezige ouderen, die in het verleden door premiebetaling voor de destijds aanwezige ouderen de ouderdomsrente hebben bekostigd.

Aangezien men nu de ouderdomsverzekering onmiddellijk in volle werking zet, wordt bij stationnaire toestand de volgende generatie niet zwaarder belast dan de huidige; dit impliceert dat in beginsel geen kapitaals-overdracht noodzakelijk is. De juridische en ethische fundering der rechten en verplichtingen is voldoende en een economische ondersteuning door extra-premiën boven de betaling der lasten, welke dus door investering het productie-apparaat vergroten, is niet noodzakelijk, zelfs niet gewenst, indien daardoor een mindere vergroting van het productie-apparaat zou worden verkregen dan ingeval de gedwongen besparingen via premie-inningen niet van de belastingplichtigen zouden worden gevorderd en deze dus in de particuliere sector worden geïnvesteerd.

Bij stationnaire toestand bestaat dus niet de noodzaak tot kapitaalsaccumulatie uit hoofde van deze verzekering.

De vraag kan nu gesteld worden, of de algemene toestand van de Nederlandse gemeenschap zodanig is dat deze als een stationnaire kan worden gequalificeerd. Dit is zeker niet het geval; evenwel zolang zich slechts geleidelijk zekere veranderingen voltrekken behoeft de financiering slechts geleidelijk correcties. De veranderingen, welke zich kunnen voltrekken, kunnen wij nu in twee hoofdgroepen verdelen. In de eerste plaats de conjunctuurschommelingen en in de tweede plaats de verandering van de bevolkingsopbouw in verband met de veroudering van de bevolking.

Inzinkingen in de conjunctuur hebben tot gevolg dat het belastbaar inkomen in niet onaanzienlijke mate zal worden aangetast, met als gevolg een verlaagde premie-ontvangst waarbij de verlaging veelal niet gecompenseerd zal worden door de verlaging welke de pensioenen zullen ondergaan door de toepassing van de loonindex.

Men zal dan onder die omstandigheden genoodzaakt zijn het premiepercentage te gaan verhogen, hetgeen juist in een tijd van laagconjunctuur economisch gezien het ongunstigste moment is.

Meer concreet kunnen wij ons uitlaten over de invloed van de veroudering van de bevolking op het premie-niveau. In een studie ¹⁾ van ondergetekende is reeds geschetst dat als gevolg van de veroudering van de bevolking de premiebijdragen voor het jaar 1981 een verhoging zullen moeten ondergaan welke ten opzichte van 1951, indien de wet toen reeds in werking geweest zou zijn, op een 30 pCt kan worden geschat. Een ander geeft mij aanleiding tot de volgende opmerking.

Bij aanvaarding van het principe van de wet, met name een vaste rente variërende met de loonindex, weet men

¹⁾ Actuariële aspecten van het verouderingsprobleem met betrekking tot de Nederlandse bevolking. Het Verzekerings-Archief, Deel XXXII (3) van Juli 1955.

niet tot welke consequenties dit systeem leidt. Zouden perioden van grote werkloosheid voorkomen, dan zou het premiepercentage in aanmerkelijke mate moeten stijgen. Het koppelen van het ouderdomspensioen aan de loonindex alleen is niet voldoende; men moet daarnaast nog introduceren een index met betrekking tot de werkgelegenheid.

Op grond hiervan lijkt het aangewezen een gewijzigde regeling te introduceren. Met name zou het beter zijn om bij deze algemene sociale verzekering niet uit te gaan van de rente en op grond daarvan de benodigde premie vast te stellen, doch omgekeerd, tot vaststelling van de premie over te gaan en hieruit de rente te berekenen. In de praktijk komt een dergelijk systeem op hetzelfde neer als het geprojecteerde systeem, met dit verschil echter dat niet automatisch tot premieverhoging besloten kan worden indien dit noodzakelijk zou blijken, maar dat hiervoor de medewerking nodig is van de volksvertegenwoordiging. Ter verduidelijking dient het volgende.

Men stelt de premie op een vast percentage, zeg 6 tot 7 pCt, van het salaris vast, zodat de daaruit voortvloeiende renten voor de ouden van dagen ten minste bepaald kunnen worden op de voorgestelde bedragen. Deze voorgestelde bedragen zou ik dan willen vaststellen voor de eerste 5 jaar. Aan het einde van de 5-jarige periode wordt wederom een calculatie gemaakt op basis van een premiepercentage van 6 tot 7. Mocht nu blijken dat hieruit geen voldoende renten voor de ouden van dagen zouden resulteren, dan zou men moeten overwegen of een verhoging van het bijdragepercentage kan worden door-

gevoerd. Deze doorvoering is afhankelijk van de economische omstandigheden waarin Nederland verkeert. Door de bijdragen iets hoger vast te stellen dan nodig is, kan men het overschot bezigen voor de vorming van een schommelfonds. Na iedere 5-jarige periode kan men nagaan in hoeverre aantasting van het schommelfonds wenselijk is. Wil men de bedoelde bijdragen laten variëren met de hoogte van de loonindex, dan zou daartegen geen bezwaar zijn, indien men tegelijkertijd rekening houdt met de werkloosheid die op dat moment aanwezig is.

Het komt mij voor dat een dergelijk systeem logischer van opbouw is dan het voorgestelde systeem, omdat — hoe sociaal aantrekkelijk het voorgestelde systeem ook mag zijn — men toch onder bepaalde omstandigheden gedwongen kan zijn om de pensioenen te verlagen, indien de economische noodzaak aanwezig is.

Bij het voorgestelde project geeft men dus meer dan men in wezen kan garanderen, terwijl bij de wijziging welke ik voorstel, weliswaar het sociale nadeel ontstaat dat de ouden van dagen een mindere garantie krijgen op een vast bedrag (een garantie, die zoals gezegd, toch niet te geven is), doch daartegenover de gemeenschap geen eventueel boven haar economische macht uitgaande verplichtingen aanvaardt, waarop force majeure toch moet worden teruggekomen.

In een volgend artikel zullen enkele verdere kritische opmerkingen omtrent de geprojecteerde wet worden gemaakt en een voorstel tot wijziging worden gedaan.

Amsterdam.

Prof. Dr C. CAMPAGNE.

Volbezetting

Het is onwaarschijnlijk lang goed gegaan met de conjunctuur en men hoort af en toe vragen: „Zouden wij de conjunctuur overwonnen hebben?”. In de jaren 1928-1929 hoorde men dit geluid geregeld en men ging zelfs verder en sprak van een nieuwe tijd, waarin crises tot het verleden behoorden. De stelling werd al te hard gelogenstraft en er was trouwens ook weinig grond voor geweest, want men kende toen de oorzaken der conjunctuurbeweging nog maar zeer ten dele, om van de mogelijkheden tot beheersing der conjunctuur nog maar te zwijgen. In dat opzicht staan wij er nu beter voor, maar de herinnering aan de bittere teleurstelling van toen is nog zo hevig, dat men de bewuste vraag nauwelijks openlijk durft te stellen.

Wij zijn nu verder. Wanneer alle prijzen op enigermate behoorlijke hoogte zijn en de reacties op die prijzen min of meer normaal zijn, dan kan er geen depressie komen. Primair onder deze „prijzen” is de winst. Wanneer de gemiddelde winst zo hoog is, dat een normaal aanbod van kapitaal te verwachten is, dan is er geen reden tot zorg.

Deze eenvoudige grondstelling is echter niet gemakkelijk uit te werken. Duizenden factoren werken op de winstvoet en elk dezer kan de zaken in de war sturen. Desondanks zou bij internationale samenwerking het vraagstuk niet onoplosbaar zijn en een „eeuwige” goede conjunctuur te handhaven zijn, ware het niet, dat er een aantal moeilijkheden is, die theoretisch wel degelijk oplosbaar zijn, doch in de praktijk moeilijk te ontgaan. De grootste moeilijkheden zijn wel het irrationeel gedrag van de grote massa der kleine boeren en van de grote massa der spaarders. Veelal is hier van een juiste reactie

op prijzen geen sprake en het tegendeel pleegt voor te komen: bij dalende prijzen wil de boer meer voortbrengen in plaats van minder, terwijl sommige spaarders bij dalende opbrengst van kapitaal harder gaan sparen. Ook is de internationale samenwerking nog lang niet tot een punt gekomen, waarop efficiënte samenwerking gegarandeerd is, terwijl de juiste economische theorieën deels niet goed doorgekomen zijn, deels bij lieden der praktische politiek nog niet voldoende bekend zijn, terwijl bovendien bij het bepalen der politiek andere dan economische factoren, en soms heel vreemde, een rol spelen.

Er zijn er, die zeggen, dat deze lange periode van vrij goede en soms zeer goede conjunctuur er ook gekomen zou zijn zonder het werk der economen. Bewijs zal hier even moeilijk zijn als tegenbewijs en zij, die nog menen, dat de conjunctuur een periode van meer dan tien jaren heeft, zullen zeggen: „Wacht maar, we zijn er nog niet”. Daar staat tegenover, dat de hevige na-oorlogscrisis, die deze eeuw verwerkt heeft, vrij spoedig na de vrede is uitgebroken en dat dit na de tweede wereldoorlog niet het geval geweest is. De ingewijden zullen de afgelopen jaren hun hart hebben vastgehouden, wanneer weer eens maatregelen werden genomen, die een knuppelslag op de conjunctuur waren. Maar de invloed der theorie zevierde tot nu toe, de maatregelen werden niet of niet consequent uitgevoerd en de conjunctuur bleef goed.

Doch zelfs, indien wij aannemen, dat de handhaving van in doorsnee goede conjunctuur (een externe oorzaak als die van het Korea-effect was natuurlijk niet te vermijden) aan de veranderde economische en politieke op-

vattingen te danken was, dan zouden wij nog een slag om de arm moeten houden.

De hoeveelheid arbeid en kapitaal, waarmee de gemeenschap werkt, staat op elk bepaald ogenblik vast. De verhouding, waarin beide in het productieproces worden gecombineerd is wel variabel, doch slechts in beperkte mate. Het kan dus nu zijn, dat de voorraad van een dier twee factoren uitgeput geraakt, terwijl er van de andere factor nog een overschot is. In Engeland zegt men dan, dat de groei tegen een „plafond” gestoten is. Dat kan het kapitaalplafond zijn en dan doet zich het geval voor, dat door sommige conjunctuurtheoretici beschreven is, o.a. door Cassel. Emissies mislukken, er heerst kapitaalgebrek en er kunnen zich, met name door vóórfinanciering, liquiditeitsmoeilijkheden voordoen. Hiervan is thans stellig geen sprake. Het kapitaalsaanbod is overvloedig en, terwijl nog tot voor kort risico-dragend kapitaal moeilijk te vinden was, is de emissiemarkt in ons land thans op glorieuze wijze aan het herleven.

Maar het andere plafond is wel bereikt; wij zijn tegen het arbeidsplafond gestoten en de werkloosheid is thans gering, geringer dan als normaal te achten is. Dit betekent, dat, wanneer in de productiewijze geen grondige wijziging plaatsvindt, van een sterk groeien der productie slechts sprake kan zijn, voor zover ieder jaar een nieuw arbeidscontingent levert. Dat kan dan ook betekenen, dat voor een deel van het kapitaal geen emplooi kan worden gevonden en dat betekent een storing van de geldomloop die een deflatoir effect kan hebben. Behoeftte aan uitbreiding van werkzaamheden zijn er wel (men denke aan de woningnood), maar aan die behoefte kan niet worden voldaan. Men bedenke, dat men in het algemeen niet tegen beide plafonds tegelijk kan stoten: tekort aan arbeiders betekent als regel teveel aan kapitaal en omgekeerd.

Door andere oorzaken bemerken wij van deflatie niet veel en zijn de zorgen op geldgebied thans elders te zoeken. Doch er is nóg een gevaar in deze toestand: er komt hier een tweede factor bij, die weer door andere dan de hierboven genoemde conjunctuurtheoretici naar voren is gebracht. Veronderstellen wij voor het moment, dat een absolute uitbreidingsgrens bereikt zou zijn, dan zou dit een „statisering” van de toestand betekenen: alle vraag, die op de uitbreiding van het productie-apparaat zou zijn gebaseerd, valt weg en dat is een aanzienlijk deel van de vraag naar goederen. De voorraden zullen minder omvangrijk worden en dit heeft een terugslag op leveranciers van grondstoffen en halfabrikaten, o.a. op de landbouw, en de voortbrengers van geproduceerde productiemiddelen zullen, wanneer geen nieuwe vindingen worden ingevoerd, alleen maar voor de normale vervanging kunnen werken, terwijl het dynamische deel van de vraag, dat deel, dat van de vooruitgang afhangt, zal ineen-schrompelen. En dat deel is bij sommige takken van bedrijf zeer aanzienlijk. Op grond hiervan wil men wel eens een economische terugslag voorspellen.

Vroeger keek men vooral naar de ijzer- en staalindustrie, die, om bovengenoemde reden vooral, bijzonder conjunctuurgevoelig was en waarvan werd gezegd, dat zij „prince or pauper” was. Gezaghebbende personen uit die sector van het economisch leven zeggen thans, dat die gevoeligheid aanzienlijk minder geworden is. Zij moet echter nog aanzienlijk zijn en vele andere bedrijfstakken (men denke aan machineproductie en fabrieksbouw) hebben uit deze hoek aardig wat te duchten.

Elders meen ik te hebben bewezen, dat de ineenstorting van een belangrijk deel van het economisch leven vrij ge-

makkelijk tot een algemene ineenstorting kan leiden ¹⁾. De zaak is nu, of zulk een ineenstorting kan worden voorkomen. Het is duidelijk, dat de conjunctuurpolitiek hier voor een tweede probleem staat; indien zij ook dit probleem niet kan oplossen, heeft zij gefaald, ondanks het feit, dat de afgelopen tien jaar, afgezien van het Korea-effect en een kleine inzinking in de Verenigde Staten, in vele landen vrij goed zijn verlopen.

Bij de bespreking van deze kwestie komen drie vragen naar voren:

1. moet deze toestand een crisis veroorzaken?;
2. zal het gestelde probleem zich werkelijk zo voordoen als wij hebben verondersteld of zijn er factoren, die maken, dat het nog wel zal meevallen?;
3. en als het zover moet komen, wat kan er dan tegen gedaan worden?

Het antwoord op de eerste vraag zal misschien verrassend zijn: volbezetting is zonder twijfel een *gunstig* verschijnsel en indien het economisch leven gedoemd was, steeds ineen te storten, wanneer het tot rijpheid is gekomen, dan zal de één daarbij aan Sisyphus denken, terwijl een ander zou zeggen: „Hier blijkt toch maar weer de principiële onhoudbaarheid van het individualistische stelsel”.

Denkt men zich in, dat alles één grote zaak zou zijn. Jaren heeft men zich ingespannen, om tot aanwending van alle arbeidskrachten te komen en nu ontdekt men, dat men minder arbeidskrachten behoeft te gebruiken, om geproduceerde productiemiddelen met lange omweg te produceren, zodat men meer voor de onmiddellijke consumptie kan produceren. In de Sowjet-Unie zou men met zulk een ontdekking heel tevreden zijn. Men moet dan mensen overhevelen naar andere industrieën en die uitbreiden. Op den duur heeft men nu jaarlijks wat minder kapitaal nodig, doch dat kan dan voor loonsverhoging of een of andere bijzondere staatsuitgave worden aangewend. Er behoeft dus geen gespaard geld werkeloos te blijven en er treedt niet noodzakelijk een deflatoir effect op.

In onze individualistische maatschappij moet nu ditzelfde worden bereikt, doch met andere middelen. Er zijn automatische tendenties in die richting, maar men begrijpt hen niet, omdat de productie in vele bedrijven gesplitst is en men zich ongerust gaat maken, wanneer een aantal dezer bedrijven het moeilijk krijgt. Er hangt nu veel af van de weerstandskracht van deze bedrijven, van het gedrag van de wachtende kapitalen en vooral van de algemene blik op de toekomst. Wanneer de partiële „overproductie” wordt gezien als een teken van *algemene* ineenstorting, dan is natuurlijk alles verloren. Dan is een beurs- en beleggingscrisis onvermijdelijk en eerst daardoor zou de algemene ineenstorting, die men ten onrechte gevreesd heeft, werkelijkheid worden.

Begrijpt men echter, wat er gebeurt, dan zal men het minder ernstig opvatten en behoeft er geen crisis te komen. En, indien het deel van de industrie, dat meer voor onmiddellijke consumptie werkt, blijft groeien, zal dit werkloze arbeiders kunnen opnemen en gaat van deze sector weer enige groei van de vraag naar geproduceerde productiemiddelen uit, waardoor de schok weer iets geringer wordt, ook voor de zwaar getroffen industrieën.

Erkend moet worden, dat hier wel een zeer grote mate van inzicht en vertrouwen van de beleggers wordt ge-

¹⁾ „Conjunctuurdiagnose”, Nederlandsch Economisch Instituut, Rotterdam, 1935.

eist, maar onmogelijk is een zacht en goedaardig verloop der conjunctuur hier niet. Indien slechts de opinie kon ontstaan, dat dit slechts een kleine terugslag kon zijn, een „reculer pour mieux sauter”, dan ware reeds veel gewonnen. Helaas is het onder de huidige omstandigheden niet mogelijk van de spaarders gedaan te krijgen, dat zij een deel van het gespaarde gaan uitgeven, zodat een deflatoir effect niet uit te sluiten is. Omdat dit nu bijzonder gevaarlijk is voor de conjunctuur, omdat de lonen en de andere vaste kosten niet mee omlaag buigen, zal de geldpolitiek hier moeten ingrijpen, wil het gevreesde gevolg niet intreden.

Een grote moeilijkheid is echter, er tijdig achter te komen, of een teruggang van de kapitaalgoederen producerende industrieën slechts de terugslag van de volbezetting is of meer. Er kunnen namelijk tegelijk andere dingen gebeuren; de ongunstige ontwikkeling in sommige landbouwsectoren is stellig ook aan andere factoren dan de hier genoemde te danken. En de gegevens, die wij krijgen, laten geen snelle conclusie toe. Voor zover wij de winstcijfers kennen, geven deze eerder het beeld van een langzamer stijging (hetgeen thans een gezond verschijnsel is) dan van een algemene daling.

De tweede vraag, die wij ons stelden is: is de toestand wel zo ernstig? Zal volbezetting inderdaad een sterke inkrimping van de vraag naar fabrieksgebouwen, machines e.d. ten gevolge hebben? Er zijn inderdaad compenserende factoren: woningnood, te kleine behuizing van vele industrieën, rekening houden met uitbreiding van de toekomstige vraag, versnelde vervanging van machines, omdat deze vaak door overbezetting overbenut worden, terwijl de tekorten aan arbeidskracht wel dwingen tot modernisatie (die vaak nog heel nodig is) en tot verbetering van werkwijze en organisatie. De stroom van nieuwe vindingen staat nooit geheel stil en zelfs nieuwe artikelen, nieuwe grondstoffen en nieuwe machines verschijnen min of meer geregeld, terwijl de procédés eveneens aan voortdurende verandering onderhevig zijn.

De derde vraag is, na het voorafgaande, niet moeilijk te beoordelen. De toestand is niet zonder gevaar, doch met vereende inspanning is dit gevaar te vermijden. Maar een gemakkelijke taak is het niet, vooral, omdat het een deel van het economisch leven thans niet bijzonder goed gaat. Het eerstnodige is, dat men begrijpt, dat, wat er gebeurt ten gevolge van volbezetting, goed is, dat het moet gebeuren en vooruitgang betekent en geen teruggang. Dat reeds kan veel nervositeit en ongemotiveerde vrees voorkomen.

Voorts moet men letten op de ontwikkeling van de gemiddelde winst. Deze moet zo weinig mogelijk dalen. De individuele winsten moet men ongemoeid laten: sommige bedrijven gaan van nature achteruit en daar is niets aan te doen en andere bedrijven gaan steeds vooruit

en behoeven hoge winsten, om veel kapitaal aan te kunnen trekken, wat doorgaans wel in het algemeen belang is.

De kwetsbare bedrijven moeten de hier geschetste ontwikkeling leren voorzien. Zij moeten reeds jaren tevoren weten, dat er bij volgroeiing een terugslag komt en die kunnen verwerken. Dividendpolitiek, die gepaard gaat met het vormen van een conjunctuurreserve is hiervoor een goed middel, dat al vaak wordt toegepast. Feitelijk zouden zij hun industrieën niet zoveel moeten uitbreiden, wetende, dat de dynamische vraag, die na een depressie ontstaat, niet duren kan en bovennormaal is. Maar dit eist wel heel veel zelfbeheersing en de concurrentie maakt een dergelijke wijze politiek veelal onmogelijk.

Enige extra-steun aan de kwetsbare industrieën is in zulk een tijd wel te verdedigen. In het bijzonder zal er naar moeten worden gestreefd, dat geen illiquiditeitsverschijnselen en déconfitures ontstaan. Bewapeningsopdrachten en andere overheidsopdrachten zijn wel duur, maar zij kosten de natie minder dan een felle depressie. Ook dit middel zal dus in beperkte mate kunnen worden toegepast. Maar uit het bovenstaande blijkt, dat men niet moet trachten, krampachtig volbezetting te handhaven, omdat de aard van het gebeuren meebrengt, dat een verandering van de richting, waarin geproduceerd wordt, plaatsvindt, zodat een geringe, tijdelijke teruggang van de tewerkstelling niet te vermijden was.

De spaarders er toe te brengen, hun geld in meerdere mate voor consumptie aan te wenden, is natuurlijk een hopeloze taak. Doch, indien zij inzien, dat er geen crisis dreigt, zullen zij wellicht ook niet tot vermindering van hun consumptieve uitgaven overgaan. Maatregelen ter bestrijding van een eventueel deflatoir effect zullen misschien te eniger tijd wel worden genomen en het is bekend, op welke wijzen banken en Regering hiertoe kunnen overgaan.

Lage rente zou vermoedelijk niet voldoende zijn. Misschien zou zij versnelde invoering van nieuwe procédés en machines kunnen stimuleren. Doch in welke mate dit het geval zou zijn, weten wij niet, alleen al niet, omdat wij de op uitvoering wachtende nieuwe vindingen niet kennen. Bovendien zou een sterke val van de interest ook ongewenste gevolgen kunnen hebben, ook al werkt deze stimulerend op de aandelenmarkt. Als middel, om het aanbod van kapitaal te verminderen en de consumptie te vermeerderen, zal zulk een maatregel waarschijnlijk onvoldoende zijn, hoewel de koop van lijfrenten er door zou toenemen. Verlaging van dividend zou sterker op de beleggingsneiging werken, doch de gehele conjunctuur kunnen breken. En ook indien men er in slaagde het aanbod van kapitaal te verminderen, zou dit niet alleen tot meer consumptie behoeven te leiden, maar zou het ook opleggen van geld ten gevolge kunnen hebben met als gevolg het deflatoir effect, dat wij juist wensen te vermijden.

Leiden.

Dr W. L. VALK.

Ontwikkeling van de woningbouw van 1950 tot en met 1954

Nadat in een voorgaand artikel ¹⁾ het economisch verband werd aangeduid tussen het aantal begonnen woningen, het aantal voltooide woningen, het aantal

woningen in uitvoering en de bouwtijd, zal thans, na enkele opmerkingen omtrent seizoensinvloed, bouwmaterialenvoorziening, andere bouwwerken dan woningen en omtrent complexenbouw, een overzicht worden gegeven van de ontwikkeling van de woningbouw van 1950 tot en met 1954.

¹⁾ Zie „Enkele aspecten van de woningbouw” in „E.-S.B.” van 6 Juli 1955, blz. 618 e.v.

Seizoensinvloed.

Het onwerkbaar weer gedurende de winter heeft een zelfstandige vertragende invloed op het bouwtempo, waardoor het aantal voltooide woningen een daling ondergaat. Deze daling vloeit dus niet voort uit het economisch verband tussen de in het voorgaande genoemde factoren. Zij heeft tot gevolg een toeneming c.q. geringere afnemings van de onvoltooide rest, dus een stijging c.q. geringere daling van de bouwtijd.

Indien de invloed van het winterseizoen in alle deelprocessen gelijk zou zijn, zou het aantal woningen in uitvoering, *wat betreft de verdeling over de verschillende deelprocessen*, geen wijziging ondergaan. De vóór de intrede van het winterseizoen aan de gang zijnde ontwikkeling op grond van het economisch verband zou na de incidentele onderbreking tijdens de winter weer doorgaan.

In werkelijkheid is de invloed van het winterseizoen op de verschillende deelprocessen echter niet gelijk en speelt deze een belangrijker rol bij de laatste dan bij de eerste deelprocessen. Dit betekent dat het bouwtempo in de laatste deelprocessen sterker vertraagd wordt dan in de eerste. Er worden derhalve in meerdere mate woningen begonnen en aan de laatste deelprocessen toegevoegd dan er woningen gereed komen (zie de grafiek). Het aantal woningen in uitvoering stijgt, doch vnl. door een toeneming van het aantal woningen in uitvoering *in de laatste deelprocessen*. De hierdoor veroorzaakte additionele vergroting van de vraag naar voor deze deelprocessen specifieke arbeid, wanneer het voorjaar aanbreekt, kan bij relatief schaars arbeidsaanbod geruime tijd een vertragende invloed op het bouwtempo in die deelprocessen blijven uitoefenen. Het onwerkbaar weer blijkt dus een direct en een indirect (cumulatief werkend) effect te oefenen op de voltooiing van woningen en op de bouwtijd.

Een ander gevolg van het onwerkbaar weer is, dat reeds verstrekte bouwvergunningen niet of in veel mindere mate tijdens de winter gerealiseerd worden in begonnen woningen. Deze bouwvergunningen, samen met die, welke tijdens de wintermaanden worden verstrekt, geven aanleiding tot een verhoging van het aantal begonnen woningen in het voorjaar. Het effect hiervan is in het voorgaande artikel reeds geschetst.

Bouwmateriëlevoorziening.

Met betrekking tot het effect, dat een tekort aan bouwmaterialen zal hebben op de voltooiing van woningen en op de bouwtijd, hangt het er van af in welk deelproces de betrokken bouwmaterialen nodig zijn. Indien het tekort zich in het laatste deelproces voordoet, zal zich daar een vertraging van het bouwtempo voordoen, vrijwel gelijktijdig tot uiting komend in een verminderd aantal gereedkomende woningen en tevens in een extra toeneming, c.q. geringere afnemings, van de onvoltooide rest (bouwtijd).

Daar in het gestelde geval het bouwtempo in het voorlaatste deelproces niet door het materiaaltekort beïnvloed wordt, wordt de overgang van woningen van het voorlaatste naar het laatste deelproces bepaald door de ontwikkeling op grond van het economisch verband.

De extra toeneming c.q. geringere afnemings, van de onvoltooide rest treedt dan tevens voor honderd procent op als additionele stijging van het aantal woningen in uitvoering in het laatste deelproces.

Zodra het materiaaltekort door verhoogde aanvoer is

opgeheven, is er een grotere vraag naar arbeid, specifiek voor het laatste stadium, dan zonder optreden van een materiaaltekort het geval zou zijn geweest. Wordt deze vraag naar arbeid in mindere mate bevredigd dan vóór het ontstaan van het materiaaltekort, dan geeft dit aanleiding tot een vertraging van het bouwtempo en tot een langere bouwtijd.

Zodoende blijkt ook het materiaaltekort een direct en een indirect effect (cumulatief werkend) te kunnen hebben op de voltooiing van woningen en op de bouwtijd.

Indien het materiaaltekort zich in een ander deelproces dan het laatste voordoet zal dit een overeenkomstige ontwikkeling ten gevolge hebben, slechts met dit verschil, dat het effect op de voltooiing van woningen en op de bouwtijd later tot uiting komt naar mate het betrokken deelproces verder van de voltooiing afligt.

Andere bouwwerken dan woningen.

Reeds eerder werd opgemerkt, dat er tijdens de in beschouwing genomen periode voor Nederland in zijn geheel genomen, verhoudingsgewijs een min of meer gelijke ontwikkeling geconstateerd kon worden tussen de activiteit bij de woningbouw en bij andere bouwwerken dan woningen.

Naarmate de activiteit bij deze andere bouwwerken groter dan wel kleiner is, zal de vraag naar arbeid voor deze werken ook groter dan wel kleiner zijn.

De invloed, welke de woningbouw hiervan ondergaat, wordt bepaald door het aantal beschikbare arbeiders waarop de vraag zich richt. Uiteraard zullen zich regionale verschillen voordoen in de verhouding tussen de omvang van het aantal woningen en van het aantal overige bouwwerken in uitvoering.

De temporiseringsmaatregelen, welke sinds 1954 met betrekking tot de overige bouwwerken worden genomen, en welke een verruiming van de arbeidsmarkt voor de woningbouw beogen, zullen dan ook daar het meeste succes oogsten, waar het aantal andere bouwwerken in verhouding tot het aantal woningen het grootst is. Bedoelde maatregelen hebben overigens tot nu toe slechts een gering-effect gehad, daar zij slechts op een gedeelte van de sector overige bouwwerken worden toegepast.

In dit verband zij nog de aandacht gevestigd op het onderhoudswerk. Toeneming van de omvang hiervan zou het bouwtempo vertragen, juist in de laatste deelprocessen, waarin immers dezelfde arbeiderscategorieën (vnl. schilders) benodigd zijn.

Invloed van de bouw van grote woningcomplexen (etagebouw) op de bouwtijd.

Voor de woningbouwstatistiek wordt niet alleen een op zichzelf staande woning maar ook een geheel complex van woningen als begonnen aangemerkt, wanneer de bouwplaats is afgepaald.

Elke woning, ook van complexen, wordt echter afzonderlijk direct na voltooiing als voltooid geregistreerd.

Het is dan duidelijk, dat de bouwtijd, vastgesteld volgens de in het voorgaande artikel aangegeven methode, des te langer zal uitvallen, naarmate de woningbouw meer in de vorm van grote complexen geschiedt. Overigens zij opgemerkt, dat de benodigde arbeid minder dan recht evenredig toeneemt met de grootte van het complex, hetgeen een compenserende werking heeft.

Daar de complexenbouw zich na de tweede wereldoorlog in veel sterkere mate ontwikkeld heeft dan daar-

²⁾ Zie „Enkele aspecten van de woningbouw” in „E.-S.B.” van 6 Juli 1955. blz. 618 ev.

vóór, zou de bepaling van de bouwtijd op de in het vorige artikel aangegeven wijze voor de jaren vóór de tweede wereldoorlog tot veel lagere uitkomsten leiden dan voor de jaren na die oorlog. Het zou echter volkomen onjuist zijn om hieruit de conclusie te trekken, dat in werkelijkheid de bouwtijd van woningen na de oorlog langer is dan vóór de oorlog. Slechts de vergelijking van de berekende bouwtijden van overeenkomende complex-grootten kan tot juiste conclusies leiden.

Met betrekking tot de vraag, of de voor de jaren 1950-1954 berekende onvoltooide rest het verloop van de werkelijke gemiddelde bouwtijd van woningen zal weergeven, dient de ontwikkeling van de complexenbouw in de onderzochte periode te worden nagegaan.

In onderstaande tabel is voor de jaren 1950-1954 de verdeling weergegeven van het aantal woningen, excl. woningen in boerderijen en overige gebouwen, waarvoor bouwvergunning is verleend, over complex-grootten van 1-9, 10-39, 40-99 en 100 en meer woningen per complex.

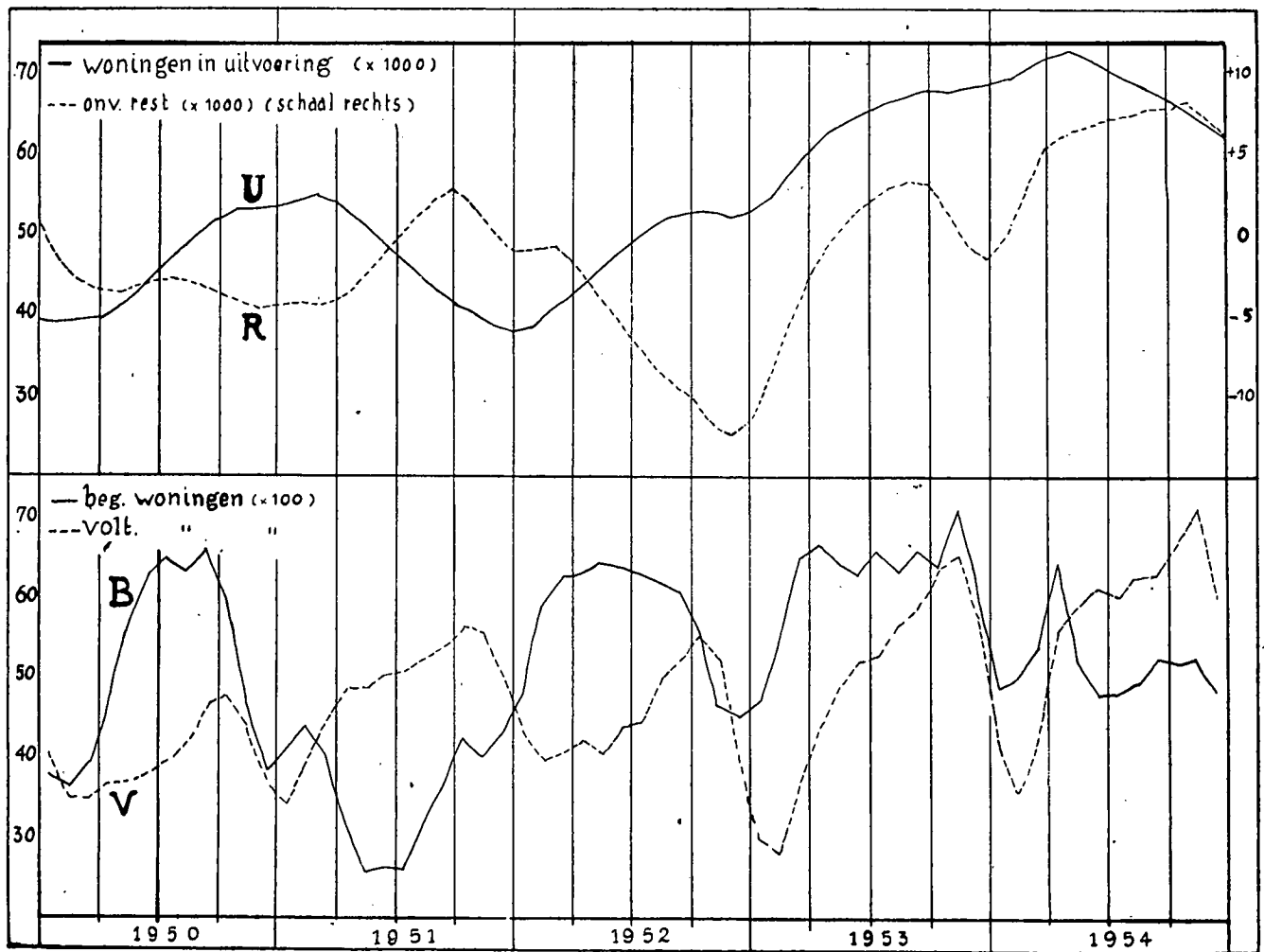
Uit het verloop van de bezetting der verschillende complex-grootten, uitgedrukt in procenten van het totaal, blijkt, dat er zich in de betrokken periode slechts kleine onderlinge verschuivingen hebben voorgedaan.

Er mag dan ook worden gesteld, dat het verloop van de onvoltooide rest het verloop van de werkelijke gemiddelde bouwtijd voor woningen voor de betrokken periode vrij goed benadert (zie de grafiek).

Overzicht van de woningbouw gedurende de laatste vijf jaren en prognose voor het jaar 1955.

In onderstaande grafiek is in drie-maandelijks voortschrijdende gemiddelden het verloop weergegeven van de aantallen begonnen (B) en voltooide woningen (V), van het aantal woningen in uitvoering (U) en van de onvoltooide rest (R) (schaal rechts).

Bij de bepaling van de onvoltooide rest is de bouwtijd per 1 Januari 1950, die voor dat tijdstip op 10,8 maanden²⁾ werd berekend, als uitgangspunt gekozen, zodat op

TABEL I.

Complex-grootte	1 tot 9 woningen		10 tot 39 woningen		40 tot 99 woningen		100 en meer woningen		Totaal	
	aantal	pCt	aantal	pCt	aantal	pCt	aantal	pCt	aantal	pCt
1950	15.212	23,9	14.494	22,7	15.155	23,8	18.869	29,6	63.730	100
1951	10.888	23,2	10.635	22,7	11.281	24,1	14.086	30,0	46.890	100
1952	13.551	21,7	12.273	19,7	14.414	23,1	22.085	35,4	62.323	100
1953	16.228	25,0	13.890	21,4	13.130	20,2	21.620	33,3	64.868	100
1954	16.580	27,8	12.550	21,0	13.909	23,3	16.618	27,9	59.657	100

dat moment de onvoltooide rest op nul moest worden gesteld³⁾.

De momenten, waarop curve U haar maxima en minima bereikt, vallen uiteraard samen met de momenten, waarop de curves B en V elkander snijden.

Bij vergelijking van het verloop van de curves B en V

¹⁾ Gezien in het licht van hetgeen hiervoor werd opgemerkt omtrent de invloed van complexenbouw op de bouwtijd zal werkelijke bouwtijd van woningen per 1 Januari 1950 lager hebben gelegen dan 10,8 maanden.

²⁾ Uiteraard behoeft het driemaandelijks voortschrijdende gemiddelde per 1 Januari 1950 niet op nul uit te komen.

blijkt duidelijk, dat de amplitudo van de fluctuaties van B groter is dan van V (zie voorgaand artikel conclusie 3). De extra lage minima in het eerste kwartaal van 1953 en van 1954 hangen samen met het zeer ongunstig winterseizoen 1952/1953 en 1953/1954. Zij zijn derhalve niet in tegenspraak met de conclusie, dat uit het economisch verband tussen de in het voorgaande meergenoemde factoren voortvloeit, dat de amplitudo van B de tendentie zal hebben steeds groter te zijn dan de amplitudo van V. Overigens heeft dit verschijnsel een belangrijke consequentie met betrekking tot het vergunningsbeleid. Het vermijden van sterke schommelingen bij de afgifte van bouwvergunningen zal een gelijkmatig verloop van de begonnen woningen in de hand werken en het optreden van het cumulatief effect (conclusie 2) beperken.

Het sterk fluctuerend verloop van het aantal begonnen woningen van begin 1950 tot begin 1952 hing samen met de investeringsbeperking en financieringsstop in 1951 en de bestrijding van de daarna, als gevolg van het gedaalde aantal woningen in uitvoering, ontstane werkloosheid.

De fluctuaties van het aantal begonnen woningen werden op een later tijdstip en, zoals verwacht mocht worden, in mindere mate, gevolgd door fluctuaties van het aantal voltooide woningen. Door de grote verschillen tussen begonnen en voltooide woningen ontstonden, zoals uit de grafiek blijkt, grote fluctuaties in het aantal woningen in uitvoering met overeenkomstige consequenties voor de arbeidsmarkt.

Zoals op grond van de uiteenzettingen in het voorgaande artikel verwacht mocht worden (conclusie 5) kwam een en ander tot uiting in heftige schommelingen van de onvoltooide rest (bouwtijd), welke die van het aantal woningen in uitvoering met een gemiddelde vertraging van ca 10 maanden volgden. De sterke stijging van het aantal begonnen woningen gedurende de tweede helft van 1951 en het begin van 1952, waardoor het aantal woningen in uitvoering begin 1952 eveneens ging toenemen kwam eind 1953 in verminderde mate (conclusie 3) tot uiting in het aantal voltooide woningen. De stijging van de bouwtijd, welke eind 1953 inzette, mag echter slechts ten dele aan de bovenomschreven ontwikkeling worden toegeschreven; tegelijkertijd nl. ondervond de voltooiing van woningen door het uiterst ongunstige winterseizoen 1952/1953 een sterke additionele vertraging, met als gevolg een extra-toeneming van de onvoltooide rest (bouwtijd).

Een en ander leidt tot de conclusie, dat vanaf omstreeks de jaarwisseling 1952/1953 de bezetting van de laatste deelprocessen met woningen in uitvoering niet alleen absoluut, doch ook in vergelijking met de vroeger liggende deelprocessen, sterk moet zijn gaan toenemen. Als gevolg hiervan zal het bouwtempo in de laatste deelprocessen sterker zijn gedaald dan in de vroeger gelegen deelprocessen.

Het aantal begonnen woningen nam, na de abrupte verhoging 1951/1952 nog verder toe, afgezien van de incidentele seizoendalingen, tot begin 1954. Het aantal voltooide woningen bleef bij deze toeneming achter, enerzijds in verband met de in conclusie 3 bedoelde

degressie, anderzijds doordat de vertragende invloed van het winterseizoen op het voltooiën van woningen groter is dan op het beginnen van woningen. Het gevolg hiervan was een doorgaande stijging van het aantal woningen in uitvoering en, enige tijd later, van de onvoltooide rest (bouwtijd).

In 1954 bewoog het aantal begonnen woningen zich op een lager niveau, hetwelk samenhang met een geringer aantal verstrekte bouwvergunningen, dan resp. in 1952 en 1953.

Het aantal voltooide woningen steeg in 1954 tot een voordien nog niet bereikte hoogte; het grote aantal in 1953 begonnen woningen ging nl. in 1954 tot voltooiing komen, hoewel in een steeds meer vertraagd tempo (stijgende bouwtijd) en ten koste van een grote spanning op de arbeidsmarkt.

Naar onze mening zal in 1955 een geringer aantal woningen voltooid worden dan in 1954. Deze mening is gebaseerd op het geringer aantal begonnen woningen in 1954 dan in 1953 en de hoog gestegen bouwtijd, waarvan wij, gezien de voorafgaande ontwikkeling van het aantal woningen in uitvoering, voorshands nog geen aanzienlijke daling verwachten.

Een schatting van het aantal voltooide woningen voor de maanden Maart t/m December 1955, welke werd verricht met behulp van correlatierekening op grond van het economisch verband tussen voltooide woningen enerzijds en anderzijds begonnen woningen en woningen in uitvoering, beide op een vroeger tijdstip gelegen (zie voorgaand artikel sub B), gaf als uitkomst een aantal van ca 55.500 woningen. Tezamen met de in Januari en Februari 1955 voltooide woningen zouden er volgens deze schatting in het gehele jaar 1955 ruim 61.000 woningen worden voltooid. Deze schatting veronderstelt uiteraard een „ceteris paribus” met betrekking tot de omvang van overige bouwwerken, materiaalvoorziening, totaal aantal beschikbare arbeiders, lengte van de werktijd e.d.

Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de in het voorgaande vermelde gevolgtrekking, dat sinds begin 1953 het aantal woningen in uitvoering in de laatste deelprocessen meer is gestegen dan in de eerste deelprocessen, bevestigd wordt door de gegevens van de voortgangscontrole door het C.B.S. Deze onevenwichtige verdeling van het aantal woningen in uitvoering heeft zich ook in 1954 voortgezet. Een verklaring hiervoor is o.i. hierin te vinden, dat, zoals reeds werd opgemerkt, de invloed van het winterseizoen zich sterker doet gelden in de laatste dan in de eerste deelprocessen, waardoor het in het voorgaande artikel bedoelde cumulatief effect (conclusie 2) in de laatste deelprocessen het grootst is.

Eventuele additionele maatregelen tot verhoging van het bouwtempo, zoals langer werken, meer efficiënte organisatie op de bouwplaats, temporisering van overige bouwwerken, e.d. zullen o.i. dan ook het meeste succes oogsten, wanneer zij betrekking hebben op die arbeids-categorieën, welke in de laatste deelprocessen benodigd zijn.

Surinaamse kanttekeningen

(Tweede kwartaal 1955)

De aanvankelijke verwachting, dat direct bij het optreden van de nieuwe Regering een duidelijke regeringsverklaring zou worden uitgegeven is niet bewaarheid. De financiële positie van het land bleek minder overzichtelijk dan was aangenomen, zodat eerst op 14 Juli in een persconferentie mededelingen konden worden gedaan, in afwachting van een binnenkort aan de Staten over te leggen regeringsverklaring.

Op deze persconferentie deelde Minister Smit o.a. het volgende mede inzake de financiële positie en het Tienjarenplan: „De uitgaven voor de uitbreiding van de dienst, welke gelijke tred moesten houden met de maatregelen, die voor de ontwikkeling van het Land moesten worden getroffen, hebben een zodanige onevenredige stijging van de uitgaven der gewone dienst ten opzichte van de ontvangsten met zich gebracht, dat de bijdragecapaciteit of wel het beschikbare investeringsvolume uit de gewone landsinkomsten voor de verdere ontwikkeling van het Land is aangetast”.

„Nog altijd vertonen de ontvangsten ten opzichte van de uitgaven van de gewone dienst een overschot, maar dit overschot is niet meer toereikend om hieruit de volle bijdrage aan het Tienjarenplan te financieren, indien geen maatregelen worden getroffen tot terugbrenging van dit abnormale accres in de uitgaven van de gewone dienst, voorzoveel nodig aangevuld door maatregelen tot verhoging van de ontvangsten”.

„Wij werden onmiddellijk gesteld voor het feit, dat wij ons moeten beraden over deze maatregelen, en in het Regeringsprogramma zal aangegeven worden op welke wijze de Regering meent het een en ander te kunnen opvangen”.

Inderdaad worden thans in de verschillende departementen bezuinigingsschema's opgesteld en het ziet er naar uit, dat de huidige Regering ernst maakt met een streven naar herstel van vertrouwen, iets, wat gedurende het laatste bewindsjaar van haar voorgangster ernstig was geschokt. Achteraf is inmiddels gebleken, dat de begrotingsoverschotten van de jaren 1946 tot 1953 in korte tijd waren opgesoupeerd, zodat het thans reeds grote inspanning vergt, voor het dienstjaar 1955 een sluitende rekening te krijgen.

Hoewel het Tienjarenplan nog steeds niet is bekrachtigd, werd met de uitvoering daarvan reeds een begin gemaakt. In 1954 en in het eerste halfjaar 1955 ieder werd een bedrag van Sf 4 mln door de Landsregering geautoriseerd. Vooral in de wegen- en de volkswoningbouw, de meest dringende sectoren, moesten reeds enige projecten worden aangepakt. Dit was mede de oorzaak van een daling der werkloosheid, tot 1.210 mannen en 1.270 vrouwen op 30 Juni. Opmerkelijk is hierbij het feit, dat het aantal vrouwen overweegt. De typische sociale structuur van het land en de wijzigingen, die zich hierin beginnen voor te doen, zullen hieraan niet vreemd zijn¹⁾.

Het zal van belang zijn, dat inzake het Tienjarenplan spoedig een definitieve beslissing wordt genomen, daar momenteel in oppositionele kringen de indruk gewekt wordt als zou Nederland de toegezegde financiële steun op de lange baan schuiven. Hoewel dit zeker niet het geval is, is een voortvarendheid wel van belang, om geen goodwill te verliezen. Ook wanneer de Surinaamse bijdrage op minder dan de oorspronkelijk begrote Sf 4 mln

zou moeten worden gefixeerd, dient het Tienjarenplan zeker voortgang te vinden, zij het op eventueel versoberde basis of langduriger termijn.

De bedrijvigheid liep, zoals reeds eerder geconstateerd, in het algemeen iets terug:

Buitenlandse handel

Eerste vier maanden	1954	1955
	(in Sf mln)	
Uitvoer	18,2	14,4 a)
Invoer	16,0	17,5
Saldo	+ 2,2	- 3,1 a)

a) Hierin niet begrepen de post „hout”, ongeveer Sf 0,1 mln per maand.

In Economische Voorlichting Suriname van Juni 1955 werd een verbetering van het uitvoercijfer over 1954 gemeld. Dit moet zijn Sf 55,2 mln i.p.v. Sf 53,8 mln, zoals in de vorige Kanttekeningen staat vermeld (blz. 456).

De balatawining profiteerde van de verbeterde situatie, wat een verdere stijging van de aanvoer tot gevolg had gedurende de eerste vijf maanden: 50.319 kg tegen 8.061 kg in dezelfde periode in 1954.

De in het Tienjarenplan geraamde volkswoningbouw bleek reeds nu niet voldoende. Ten behoeve van de uitvoer van verdere projecten wist de Stichting Volkshuisvesting een 13-jarige lening groot Sf 1,3 mln bij De Surinaamsche Bank af te sluiten onder Landsgarantie. Uit de grootte van dit bedrag, overeenkomende met het gehele geplaatste kapitaal van de Bank, kan men het belang van deze investering afleiden. Het is de bedoeling, dat middenstanders deze woningen onder een 10 tot 15-jarige bouwcredietovereenkomst in eigendom kunnen verkrijgen. Nog steeds is het woningtekort in Paramaribo een omgeving even nijpend als in Nederland, zodat dit een welkome verlichting van de druk is.

De door het Welwaartsfonds uitgevoerde visserijprojecten hebben zich destijds op twee hoofdoelen gericht: voorziening van de locale markt van goedkope eiwithoudende producten en het zoeken naar een geschikt exportproduct, waarvoor de garnaal het meest geschikt bleek. Dit laatste streven schijnt thans in een commercieel stadium te zijn getreden met de oprichting van de N.V. Surinaamse Amerikaanse Industrie Maatschappij, welke zich op de vangst en de verwerking van garnalen gaat toelegen.

Uit Nederland kwamen verontrustende berichten over het Plan Wageningen van de Stichting Machinale Landbouw. De mededelingen van Minister Kernkamp in de Eerste Kamer, die neerkwamen op een beperking van de omvang met loslating van het economisch principe onderzonden hier en daar scherpe critiek. Dit zou dan weer een van de vele begonnen doch niet uitgevoerde projecten worden. Een gemeenschap van ongeveer 60 boerengezinnen op 5.000 ha rijstpolders kan niet rendabel zijn, behalve wanneer alle bestede kapitalen à fonds perdu worden afgeschreven, wat zeker niet de bedoeling is. Ook van de migratieplannen binnen Rijksverband komt op deze wijze niet veel terecht.

Toegegeven moet worden, dat de ramingen niet overeenkwamen met de werkelijke kosten, doch het heeft geen zin, na te kaarten of er fouten gemaakt zijn. De opzet, een sociaal-economisch verantwoorde Nederlandse gemeenschap in West-Suriname, is in vergelijk met de opzet van de Zuiderzeepolders nog altijd veel minder kostbaar. De eerste rijstoogst bleek geheel aan de ver-

¹⁾ Zie „Surinaamse kanttekeningen” in „E.-S.B.” van 5 Mei 1954, blz. 359.

wachtingen te voldoen en in kwaliteit ver uit te steken boven de Surinaamse bevolkingsrijst.

Hoewel Suriname en Brazilië buurlanden zijn is het handelscontact nimmer belangrijk geweest. Slechts gedurende de jongste wereldoorlog betrok Suriname enkele vitale goedefen uit dat land. De huidige ingewikkelde deviezensituatie in Brazilië is er thans de oorzaak van, dat zich in Suriname een transitohandel begint te ontwikkelen. Het vrijwel nimmer bevaren traject Paramaribo-Belem begint aantrekkelijk te worden, zodat behalve kustvaarders ook Nederlandse schepen er aan deelnemen.

De tweede Surinaamse Jaarbeurs zal van 28 October tot 5 November te Paramaribo worden gehouden. In deze periode valt juist het Koninklijk bezoek en men hoopt, dat de Koningin deze jaarbeurs persoonlijk zal openen. Uiteraard zal het grote aantal vreemdelingen, dat dan te Paramaribo aanwezig zal zijn, welkom zijn voor de te houden beurs.

De uitvoer van bauxiet liep verder terug tot 1,16 mln metr. ton gedurende de eerste vijf maanden tegen 1,49 in de overeenkomende periode in 1954.

De rijsttoestoot wordt nog steeds door het Land opgekocht tegen een garantieprijs van 9 c per kg, franco opslagplaats. Dit is hoger dan de overeenkomende vrije rijstprijs, zodat het Land hierop een verlies lijdt. De voorraden worden in kavels bij inschrijving verkocht aan handelaren, die de padi in pelmolens doen verwerken. De inschrijvingsprijs ligt gemiddeld iets boven de 8 c.

De export van palmpitkernen begint enige omvang te krijgen. Door een Nederlandse onderneming werd even buiten Paramaribo een ontbolsterings- en drogingsinstallatie gebouwd, die de in het bos verzamelde pitten van de Awarra en de Moeroe-moeroe verwerkt. De export, die geheel naar Nederland is gericht, bedroeg in

1952	Sf 32.000
1953	Sf 72.000
1954	Sf 112.000

Hoewel in Paramaribo enige werkloosheid heerst, kan men in het bosland niet voldoende werkkrachten krijgen; hierdoor wordt een verdere uitbreiding van de productie geremd.

De goudproductie liep iets achteruit van 88,2 kg tot 81,7 kg gedurende het eerste halfjaar van resp. 1954 en 1955.

De circulatie van De Surinaamsche Bank onderging vrijwel geen wijziging en bedroeg op 2 Juli 1955:

Chartaal	Sf 12.982.075,00
Giraal	Sf 9.413.273,99
Totaal	Sf 22.395.348,99

Het saldo van de Deviezencommissie steeg, mede dank zij de vervroegde betaling der bauxietbelastingen, van Sf 17,2 mln op 1 Januari tot Sf 19,1 mln op 25 Juni.

Paramaribo, Juli 1955.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps.D.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

De Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde van België organiseert ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan harer stichting een eeuwfeestcongres. Het thema van dit congres, dat van 22 tot 25 September 1955 te Brussel zal worden gehouden, luidt: „De sociale vraagstukken in de staathuishoudkunde”.

Twee historische rapporten zullen worden uitgebracht, die de ontwikkeling der sociale vraagstukken van 1855

tot 1955 behandelen. Het eerste rapport heeft betrekking op de feiten, het tweede gaat over de invloed van deze feiten op de economische theorie. Bovendien zullen over elk der te bespreken 16 landen twee rapporten worden uitgebracht, waarvan het eerste de sociale problemen in het leven van de onderneming behandelt, het tweede de sociale problemen in de nationale economie.

De officiële talen zijn Frans, Nederlands en Engels. Inschrijfkaarten zijn verkrijgbaar bij de heer André Coubeau, 30, Maartlaan, Woluwe-St. Lambert-Brussel, tel. 12.67.01 Brussel. Inschrijfkosten: voor de congresleden B.fr. 300 en voor iedere persoon die de congresleden vergezelt B.fr. 100, te storten op postcheckrekening 394.12 te Brussel van de Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde van België, met vermelding „Eeuwfeestcongres”.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Nog steeds blijft ruimte het wachtwoord op de geldmarkt; marktdisconto's en callrente bleven hierdoor de afgelopen week onveranderd laag. Bij gebrek aan beter kochten de geldgevers tamelijk grote bedragen schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank. In de drie weken gelegen tussen 27 Juni en 18 Juli nam deze portefeuille der Centrale Bank achtereenvolgens met f 47, 41 en 74 mln af. Was tot voor enkele maanden aankoop van papier op de Londense geldmarkt attractief, ten gevolge van het gestegen disagio van termijnponden, samenhangend met de gestegen vrees voor het £, is het aldus te behalen netto-rendement voor de geldgevers in verhouding tot de Nederlandse geldmarkttarieven thans practisch niet lonend meer.

De kapitaalmarkt.

De koersstijging op de Amsterdamse aandelenmarkt werd gedurende de verslagweek voortgezet; het algemene aandelenindexcijfer steeg per saldo 4 punten verder bij een vrij grote omzet.

Zowel buitenlandse als binnenlandse factoren droegen tot deze vaste stemming bij. In Wallstreet werd de hausse hervat. Buitenlandse aankopen, zowel Amerikaanse, Engelse, Franse als Zwitserse, voerden nieuwe middelen naar de Nederlandse aandelenmarkt toe. Naar schatting werd bijv. op één morgen (dus vóór de officiële beurstijd) voor ca f 1,5 mln reëel aan aandelen Koninklijke naar het buitenland verkocht. Wat de binnenlandse situatie betreft, werden vermoedens over een verdere loon-prijs-spiraal versterkt door het bericht over nieuwe loonrondesprekingen tussen de Stichting van den Arbeid en enige Ministers.

De optimistische stemming gaf aanleiding, voor verschillende fondsen en fondsgroepen dezonnigekant van diverse berichten danig te accentueren. Koninklijke bereikte een nieuw hoogterecord (stijging van de stookolieprijs); A.K.U. eveneens (de dochter American Enka emitteert; de A.K.U. neemt met f 23 mln aan deze emissie deel, zonder nochtans zelf hiervoor te emitteren). Vast waren ook scheepvaartfondsen (stijging van de wildevrachtenindex) en bankaandelen („achtergebleven” fondsen). Zelfs enkele cultures ontbraken niet op het appel (stijging rubberprijs; aftreden Indonesische kabinet).

Van belang voor de positie van de aandelenbeleggers

in het algemeen was de instelling door de Vereniging voor den Effectenhandel van een studiecmissie over de beperking van de medezeggenschap van aandeelhouders in n.v.'s door constructies als niet-royeerbare certificaten, nationaal bezit van aandelen enz. In beleggerskringen is de laatste jaren een groeiende ontevredenheid over dergelijke praktijken te constateren geweest.

Op de obligatiemarkt vormde de emissie der 4 pCt obligaties Wagons-Lits het zoveelste succes in successie; de toewijzing was uiterst gering, hoewel men in marktkringen meent, dat de overtekening toch iets minder overweldigend was dan bij de vorige buitenlandse emissies.

Een combinatie die de laatste tijd meer voorkomt, vormde de emissie door de E.M.F. Dordt tegelijkertijd van aandelen en obligaties (i.c. f 1 mln aandelen à 105 pCt en f 1 mln 20-jarige 3½ pCt obligaties à 100 pCt).

Aand. indexcijfers (1953 = 100)	15 Juli 1955	22 Juli 1955
Algemeen	212,1	216,1
Intern. concerns	273,6	277,8
Industrie	165,0	168,5
Scheepvaart	154,7	164,5
Banken	149,7	153,6
Indon. aand.	150,5	150,7

Aandelen	15 Juli 1955	22 Juli 1955
Kon. Petroleum	616 ³ / ₄	634 ³ / ₄
Unilever	464 ³ / ₄	467 ³ / ₄
Philips	444 ³ / ₄	448 ³ / ₄
A.K.U.	328 ¹ / ₄	332
Kon. N. Hoogovens	334 ³ / ₄	357
Van Gelder Zn.	323 ¹ / ₂	331 ¹ / ₄
H.A.L.	220	224 ¹ / ₂
Amstêrd. Rubber	120 ¹ / ₄	127 ¹ / ₄
H.V.A.	146	146

Staatsfondsen	15 Juli 1955	22 Juli 1955
2½ pCt N.W.S.	79 ³ / ₄	79 ¹⁵ / ₁₆
3-3½ pCt 1947	101 ¹ / ₂	100 ⁷ / ₁₆
3 pCt Grootboek 1946	99 ⁷ / ₈	99 ⁷ / ₈
3 pCt Dollarlening	98 ¹ / ₂	98 ³ / ₈

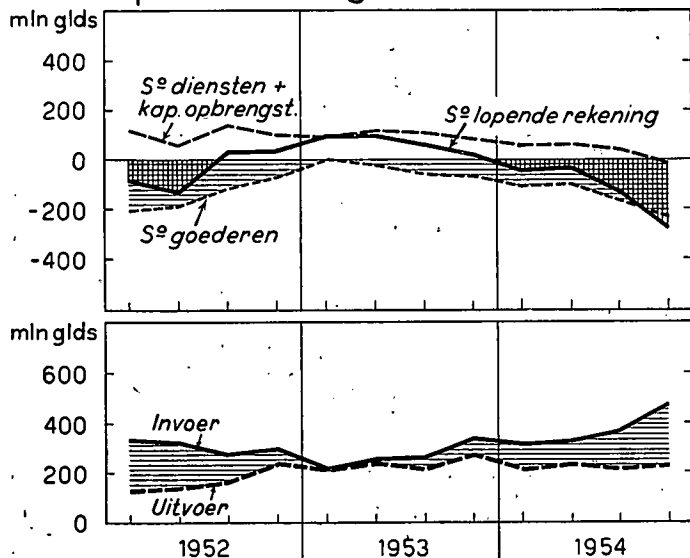
Diverse obligaties	15 Juli 1955	22 Juli 1955
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI	102 ¹ / ₈	102 ¹ / ₄
3½ pCt Bk v. Ned. Gem. 1954 II/III ..	100 ¹ / ₂	100 ¹ / ₄
3½ pCt Philips 1948	103 ⁷ / ₁₆	103
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	100 ¹ / ₈	100 ¹ / ₄

J. C. BREZET.

GRAFIEKEN

GRAFIEK III

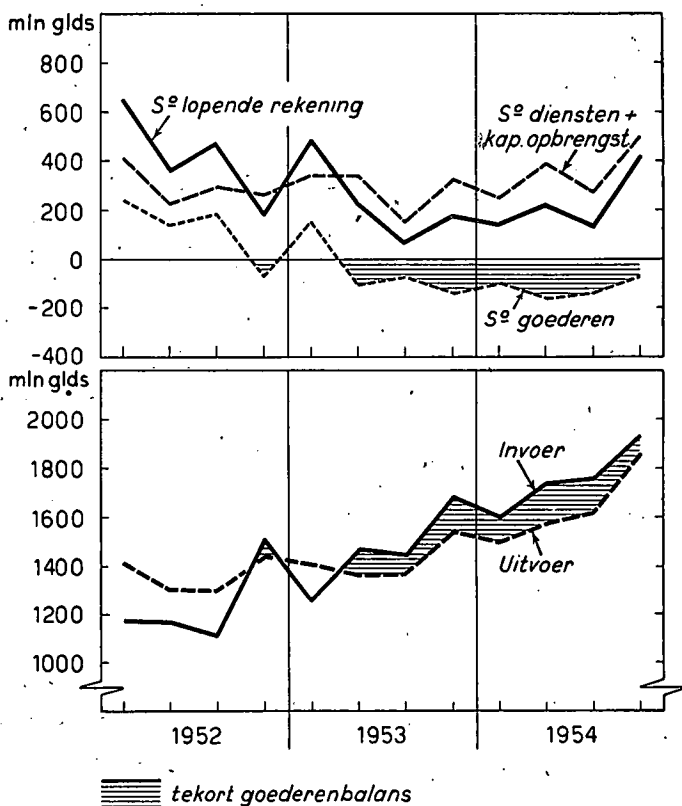
Lopende rekening in U.S.A. dollars

tekort goederenbalans   tekort lopende rekening

GRAFIEK IV

Lopende rekening in E.B.U. valuta's

tekort goederenbalans

De KLM zoekt

ENKELE
MEDEWERKERS

met een grondige theoretische opleiding en/of praktische ervaring op bedrijfseconomisch of administr. gebied.

Voor hen, die blijken te beschikken over de juiste aanleg en capaciteiten zijn goede functies met verdere promotiekansen aanwezig; uitzending naar het buitenland behoort tot de mogelijkheden.

Schriftelijke sollicitaties, met pasfoto, te richten aan de Dienst Personeelszaken KLM., Postbus 121, Den Haag

Abonneert U op E.S.B.

ANGLO AMERICAN RHODESIAN DEVELOPMENT CORPORATION, Ltd.

gevestigd te Salisbury (Southern Rhodesia)

UITGIFTE

van

£ Sterling V.K. 2.500.000 -/-
4½ pCt. 15-jarige obligatiën

in stukken van nom. £ St. V.K. 100.-/- aan toonder

tot de koers van 98¼ pCt.

GARANT

voor hoofdsom en rente:

ANGLO AMERICAN CORPORATION OF SOUTH AFRICA, LIMITED

gevestigd te Johannesburg (Unie van Zuid-Afrika)

De lening is aflosbaar à pari in 10 gelijke jaarlijkse termijnen, telkens op 1 Augustus, voor het eerst op 1 Augustus 1961.

Vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing is toegestaan vanaf 1 Augustus 1961, uitsluitend op 1 Augustus van ieder jaar, in de jaren 1961 tot en met 1965 tot de koers van 101%, daarna à pari.

Voor deze uitgifte is vergunning verleend door De Nederlandsche Bank N.V. op 29 Juni 1955, onder nr. E.Z. 5334591.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovenvermelde obligatiën openstellen op

Donderdag, 28 Juli 1955,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij hunne kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus dd. 21 Juli 1955.

Exemplaren van het prospectus, inschrijvingsbiljetten en afdrucken der Trustacte, alsmede - tot een beperkt aantal - jaarverslagen over het boekjaar 1954 en de statuten van de Anglo American Corporation of South Africa, Limited, en die van de Anglo American Rhodesian Development Corporation, Limited, zijn verkrijgbaar bij de inschrijvingskantoren.

Amsterdamsche Bank N.V.

De Twentsche Bank N.V.

Hope & Co.

Incasso-Bank N.V.

Labouchere & Co. N.V.

Lippmann, Rosenthal & Co.

R. Mees & Zoonen

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Nederlandse Overzee Bank N.V.

Pierson & Co.

Heldring & Pierson

Rotterdamsche Bank N.V.

Amsterdam,
Rotterdam,
's-Gravenhage,

21 Juli 1955.